

The method that has been used in this study is an applied research method in terms of the purpose, a qualitative method considering data and it is a data-driven approach regarding the method for conducting research. The statistical population of this study in the qualitative section includes all experts and managers of the Export Development Bank of Iran in the year 1399 (Solar Hijri Calendar equals to 2019-2020) . Considering the sampling method from the desired community, it was purposeful and Snowball sampling method. Based on this type of sampling method, 21 people were selected as the sample. Furthermore, in the quantitative part, the population of this study was all employees of the branches of the Export Development Bank of Iran in the mentioned year (1399 SH) in a way that based on the Cochran's formula, 250 people were selected as the sample for this investigation. A data-driven approach was used for data analysis by using SPSS and AMOS software. The results of this study were about the validation of the organizational resilience model in the banking network in the conditions of sanctions. The results showed that there is a significant relationship between the values of contextual factors, causal conditions, intervening conditions and strategies and interactions on organizational resilience

اعتبار سنجی الگوی تاب آوری سازمانی در شبکه بانکداری در شرایط تحریم
مطالعه موردی: (بانک توسعه صادرات ایران)

فرزاد شاه کرمی ذوله^۱

رضا رستم زاده^۲

جعفر صادق فیضی^۳

محمد پاسبان^۴

نیما آذر میر شتربانی^۵

تاریخ دریافت : 1401/4/10

تاریخ پذیرش: 1401/6/7

چکیده

روش این مطالعه از نظر هدف کاربردی، از نظر داده‌ها کیفی و از نظر روش اجرای پژوهش از نوع داده بنیاد است. جامعه آماری این مطالعه در بخش کیفی شامل کلیه صاحب نظران و خبرگان و مدیران سازمان بانک توسعه صادرات ایران در سال 1399 است. روش نمونه‌گیری از جامعه مزبور به صورت هدفمند و از نوع گلوله برفی بود که بر اساس این نوع روش نمونه‌گیری تعداد 21 نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند. همچنین جامعه این مطالعه در بخش کمی کلیه کارکنان شعب بانک توسعه صادرات ایران در سال هزار و سیصد و نود و نه بوده که از بین آنها طبق فرمول کوکران تعداد دویصد و پنجاه نفر به عنوان نمونه و الگو انتخاب شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌های این مطالعه از روش داده بنیاد و نرم افزارهای SPSS و AMOS استفاده شد. نتایج این مطالعه اعتبارسنجی الگوی تاب آوری سازمانی در شبکه بانکداری در شرایط تحریم بوده است. نتایج نشان داد که بین مقادیر عوامل زمینه‌ای، شرایط علی، شرایط مداخله‌گر و راهبردها و تعاملات بر تاب‌آوری سازمانی رابطه معناداری وجود دارد.

کلید واژگان: سازمان، تاب آوری، تحریم، انواع تحریم

^۱ دانشجوی دکترای مدیریت صنعتی، گروه مدیریت، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران.
^۲ استادیار، گروه مدیریت، واحد ارومیه، دانشگاه آزاد اسلامی، ارومیه، ایران. (نویسنده مسئول)

rostamzadeh59@gmail.com

^۳ استادیار، گروه مدیریت، واحد ارومیه، دانشگاه آزاد اسلامی، ارومیه، ایران.

^۴ استادیار، گروه مدیریت، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران.

^۵ استادیار، گروه ریاضی، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران.

سازمان‌های بزرگ و کوچک، در برابر بلایای طبیعی، قطع برق، و حتی معضلات تهدیدکننده سلامتی (مانند یک انفولانزای فراگیر) آسیب‌پذیرند. با این حال این تنها مشکلات و مسائل بزرگ نیستند (تیوانا و کونسینسکی^۱، ۲۰۱۰) که می‌توانند برای سازمان‌ها باعث دردسر شوند. (آندرسون^۲، ۲۰۱۵). علاوه بر ارتباطی که بین جوامع تاب‌آور و سازمان‌های تاب‌آور وجود دارد، بین تاب‌آور بودن سازمان‌ها و مزیت رقابتی آن‌ها نیز رابطه وجود دارد (پیر، تراندل، جانا و کیتسیو^۳، ۲۰۱۵). سازمان‌ها تاب‌آور در زمان‌هایی که کسب‌وکار در شرایط عادی قرار دارد، قدرت رقابتی بیشتری دارند (تان، تان، وانگ و صدرا^۴، ۲۰۱۷). در مطالعه ای ژئو، کیائو، وانگ، فان و وان^۵ (۲۰۱۸) هم ویژگی‌های مشترکی را بین تاب‌آوری برتری رقابتی عنوان می‌کنند؛ مانند چابکی، آگاهی محیطی، رهبری قوی، و غیره. تاب‌آوری سازمانی به دنبال شناسایی مشخصاتی است که به سازمان‌ها اجازه بقا و حتی رشد و رونق به رغم تجربه اختلال یا تنش را می‌دهد. تاب‌آوری، نوعی توانایی و ظرفیت برای یک سازمان در مواجهه و مقابله با بحران‌ها و چالش‌ها، و توانایی بازگشت به شرایط عادی کسب و کار، ایجاد می‌کند که این توانایی ویژگی بسیار مهمی است که سازمان‌ها باید برای بقا و تداوم کسب‌وکارشان به آن مجهز باشند. با این حال، نگرانی صرفاً منوط به فجایع نمی‌شود، بلکه انحراف‌ها و عدم قطعیت‌های کوچکی هم که سازمان‌ها را با چالش روبرو می‌کنند مدنظر هستند (ابراهیمی و همکاران، ۲۰۱۶). راهکارهای نوآورانه و جدید، توانایی تطبیق با شرایط متغیر و همچنین توانایی سازگاری با ابزارهایی که از عهده شرایط پیش‌بینی نشده و جدید بر می‌آیند (جیا، ریچ و جیا^۶، ۲۰۱۶). کاربردترین استفاده سازمان‌ها از ویژگی تاب‌آورانه در شرایط سخت و زمانی است که سازمان باید به کلیه تجهیزات و امکانات خود مسلط شود. شرایط تحریم‌ها یکی از این شرایطی است که کلیه سازمان‌های دولتی و خصوصی را تحت فشار قرار داده است و گاهی این فشارها به حدی است که سازمان را به زانو درآورده است. لذا بهره‌مندی از توانایی تاب‌آورانه، می‌تواند در این شرایط کارساز باشد (پارک، ال اساوی و فس^۷، ۲۰۱۷). تان، وانگ و صدرا^۸ (۲۰۱۷) در مطالعه ای مطرح نمودند که سازمان‌های تاب‌آوری می‌توانند در غلبه بر چالش‌ها توانمندتر عمل کنند. ژئو، کیائو، وانگ، فان و وان^۹ (۲۰۱۸) در پژوهشی دیگر بیان نمودند تاب‌آوری از خصلت‌های مثبت سازمان‌های دولتی بوده که در دست‌یابی به اهداف سازمانی به آنها یاری می‌رساند. ذات حرفه بانکداری به علت ویژگی‌های خاص خود همواره مستعد دریافت بی‌ثباتی و ریسک‌ها در درجات بالاتر بحران‌ها می‌باشد که تاثیر خود را در دارایی، وام‌دهی و به‌طور کلی عملکرد بانک‌ها منعکس می‌نماید. به عبارت دیگر، با توجه به تغییرات مداوم در عوامل محیطی و سیستم‌های اقتصادی، ریسک‌های مختلفی بر ساختار مالی موسسات اثر می‌گذارند که در این میان نهادهای مالی و بانک‌ها با توجه به حوزه عملکرد خود، با ریسک‌های بیش‌تری مواجه می‌شوند. بنابراین یک بانک زمانی از تاب‌آوری مناسب برخوردار می‌باشد

¹ Tiwana, A., Konsynski

² Anderson, J

³ Paré, G., Trudel, M.C., Jaana, M., Kitsiou,

⁴ Tan, F., Tan, B., Wang, W., Sedera, D.,

⁵ Zhou, S., Qiao, Z., Du, Q.Z., Wang, G.A., Fan, W., Yan,

⁶ Jia, R., Reich, B.H., Jia,

⁷ Park, Y., El Sawy, O., Fiss,

⁸ Tan, F., Tan, B., Wang, W., Sedera, D.,

⁹ Zhou, S., Qiao, Z., Du, Q.Z., Wang, G.A., Fan, W., Yan,

که زمینه‌های بروز ریسک و خطر در سیستم خود را شناسایی و با اقدامات پیشگیرانه از بروز آن‌ها جلوگیری نماید و در صورت وقوع شرایط مخاطره‌آمیز و پریسک، با اقدام به موقع، قابلیت مدیریت سریع و کنترل شرایط به وجود آمده را داشته باشد. به طوریکه از بروز بحران و تسری آن به سایر بخش‌های اقتصادی جلوگیری نماید. بنابراین بهترین روش جهت سنجش میزان تاب‌آوری یک بانک، میزان ریسک‌های تهدیدکننده آن بانک می‌باشد. بانکی که براساس نتایج محاسبه شاخص‌های اندازه‌گیری‌کننده ریسک نتایج بهتری را کسب نماید از تاب‌آوری بالاتری برخوردار خواهد بود. به عبارت دیگر بانک مقاوم، بانکی است که تاب‌آور و شفاف باشد و درعین حال منابع لازم را به سمت بخش واقعی اقتصاد با اولویت موارد مندرج در سیاست‌های اقتصاد مقاومتی هدایت نماید (پیم¹، 1991). بنابراین، دریافتن این مسئله شگفت‌آور نیست که تحقیقات مهمی در جهت یافتن راه‌های بهتر و جدیدتر برای اتخاذ استراتژی، سازماندهی، و عملیات که این همان مدیریت است، در محیط‌های پویا و متلاطم در دست اقدام است. با نگاهی به تحولات گوناگون در جهان رقابتی امروز و توجه به این که ایران در آستانه ورود به سازمان تجارت جهانی می‌باشد، این مسئله روشن می‌شود که سازمان‌ها برای تضمین حیات خود نیازمند تاب‌آوری هستند و این موضوع در ارتباط با بانک‌ها نیز صادق است.

ادبیات پژوهش

تاب‌آوری سازمانی

تاب‌آوری سازمانی می‌تواند فعال یا انفعالی باشد. تاب‌آوری انفعالی، تاب‌آوری که بعد از وقوع حوادث نشان داده می‌شود و منعکس می‌کند که چطور یک سازمان به سرعت بدون تحمل خسارت، آسیب یا از هم‌گسستگی به حالت اولیه خود بازمی‌گردد (جیا، ریچ و جیا²، 2016).

تاب‌آوری فعال بیانگر یک تلاش آگاهانه برای بهتر شدن توانایی برای مقابله با سختی‌های آینده است، آن شامل شناسایی خطرات بالقوه، توسعه سیستم‌های هشداردهنده خطر، و انجام اقدامات فعال می‌باشد. شواهد گوناگون نشان‌دهنده طبیعت بدون حد و مرز اختلالات است. کسب و کارهای مختلفی هستند که توانایی مدیریت آسیب‌پذیری‌ها را ندارند؛ به گونه‌ای که در برابر آشوب‌های تجاری امکان دارد حذف شوند یا تحت مالکیت سازمان‌های قدرتمند درآیند.

جوامع برای اینکه تاب‌آور باشند بر خدمات فراهم شده توسط سازمان‌ها متکی هستند، تا آنها را به برنامه‌ریزی، پاسخ و بازیابی برای موقعیت‌های اضطراری و بحران‌ها قادر سازند. سازمان‌های حیاتی، که فراهم‌کننده خدماتی مانند آب، گاز، برق، حمل و نقل، آموزش و سلامت هستند، همواره بسیار مهم انگاشته شده‌اند. این بدان دلیل است که این‌ها همان سازمان‌هایی هستند که جوامع را قادر به عملکرد می‌سازند. سازمان‌ها بخشی از جامعه هستند و بسیاری از عملیات روزانه جوامع بر دوش آنهاست. در نتیجه به منظور اطمینان از بقای سازمان‌ها و کم کردن اختلال ناشی از یک فاجعه در جریان جاری اجتماعی، تاب‌آور بودن برای سازمان‌ها حیاتی است.

شرایط تحریم

اما تحریم‌ها علیه ایران، قدمت بیشتری دارد. نخستین تحریم جامع سراسری علیه ایران، تحریم دولت بریتانیا علیه کشورمان به منظور بازتاب در مقابل انتخاب دکتر محمد مصدق به وزارت بود که هدف ملی‌سازی

¹ Pimm

² Jia, R., Reich, B.H., Jia,

صنعت نفت را دنبال می‌کرد. اولین قطعنامه شورای امنیت علیه ایران نیز در زمان نخست‌وزیری محمد مصدق و به منزله واکنش علیه ملی شدن صنعت نفت ایران صادر شد. آمریکا نیز در سال ۱۹۸۰ تحریم‌های اقتصادی وسیعی را در واکنش به تصرف لانه جاسوسی علیه ایران وضع کرد.

تحریم‌ها به چهار دسته تقسیم میشوند

۱- تحریم‌های شورای امنیت سازمان ملل

بعد از زیاد شدن اختلافات بین ایران و کشورهای عضو دائم شورای امنیت سازمان ملل، دو قطعنامه تحریمی علیه ایران وضع شد. این تحریم‌ها برگرفته از فصل هفتم منشور سازمان ملل بود که در آن صحبت از «تهدید یا نقض صلح در جهان» به میان آمده بود. اصل ۴۲ فصل هفتم این اجازه را می‌دهد که برای تضمین صلح، تصمیم‌های ویژه گرفته شود، حتی اگر احتیاج به متوسل شدن به نیروی نظامی باشد. بدین ترتیب، ایران ذیل بند هفتم منشور قرار گرفت. پس از اعمال دور چهارم تحریم‌های شورای امنیت علیه ایران، کشورهای ایالات متحده آمریکا و کشورهای عضو اتحادیه اروپا تحریم‌های یک جانبه فراتر از قطعنامه تصویب شده را نیز علیه ایران اعمال کردند. تحریم‌های مهم شورای امنیت با توافق برجام برداشته شد و ایران از ذیل بند هفتم منشور خارج شد (ابریشمی، ماجدی، سبحانی، آقالویی، ۱۳۹۹).

۲- تحریم‌های اتحادیه اروپا

شورای وزیران اتحادیه اروپا تحریم‌های زیادی را علیه برنامه هسته‌ای ایران به صورت مصوبه‌های مستقل از هم تصویب کرده بود. اولین تحریم اتحادیه اروپا علیه ایران بر مبنای تحریم‌های شورای امنیت سازمان ملل، بهمن سال ۱۳۸۶ تصویب شد. اعمال برخی محدودیت‌ها در ارسال قطعات، تجهیزات و فناوری‌هایی به ایران که می‌توانست در گسترش فناوری‌های موشکی و اتمی کاربرد داشته باشد، هدف اولین دور از تحریم‌های اتحادیه اروپا بود. این محدودیت‌ها در سال‌های بعد به حمل و نقل هوایی و دریایی، معاملات بانکی، فروش نفت و سرمایه‌گذاری در صنایع نفت و گاز ایران گسترش یافت و تجهیزات و فناوری‌ها، اشخاص و شرکت‌های مورد تحریم بیشتری را شامل شد. تحریم‌های اتحادیه اروپا نیز با برجام برداشته شد (کاظمی و همکاران، ۱۳۹۵).

۳- تحریم‌های یک جانبه دولت‌ها

آمریکا، بریتانیا، کانادا سه کشوری هستند که دولت آنها به پیروی از قطعنامه‌های شورای امنیت سازمان ملل، تحریم‌های یکجانبه‌ای را علیه ایران به تصویب رسانده بودند. از حیث تنوع و گستردگی، تحریم‌های آمریکا علیه ایران یکی از وسیع‌ترین تحریم‌های تصویب شده یک جانبه علیه یک کشور است. به دلیل ارتباطات وسیع سیاسی و تجاری با کشورهای مختلف جهان، آمریکا بسیاری از تحریم‌های یک جانبه‌اش علیه ایران را توانسته عملاً به دیگر کشورها دیکته کند. برای مثال برخی از شرکت‌هایی که عمده سهام آن‌ها متعلق به شرکت‌ها یا سرمایه‌گذاران آمریکایی است، عملاً مجبور به پیروی از تحریم‌های آمریکا شده‌اند. تحریم‌های همه کشورها به جز ایالات متحده، پس از برجام، ملغاً شد و آمریکا نیز آن بخش از تحریم‌ها که مربوط به فعالیت‌های هسته‌ای ایران بود را لغو کرد.

۴- تحریم‌های کنگره آمریکا

سخت‌ترین قسمت در لغو تحریم‌ها علیه برنامه هسته‌ای ایران مربوط به تحریم‌های کنگره بود. لغو این تحریم‌ها تصویب همزمان مجلس نمایندگان و نمایندگان مجلس سنا را لازم داشت که در اختلافات تندروهای جمهوری خواه با اوباما، رئیس‌جمهور وقت دموکرات، می‌توانست اجرای تعهد دولت آمریکا برای لغو تحریم‌های اتمی علیه ایران را بسیار دشوار کند. با این حال این تحریم نیز به صورت موقت لغو شد و قرار

شد هر شش ماه یک بار در مورد آن تصمیم‌گیری شود. پس از برجام، همه تحریم‌های بین‌المللی علیه ایران دست کم بر روی کاغذ لغو شد. تحریم‌های باقیمانده، صرفاً تحریم‌های قدیمی ایالات متحده پس از اشغال لانه جاسوسی این کشور بود. اما لغو موقتی تحریم‌های هسته‌ای، این اجازه را به رئیس‌جمهور بعدی داد تا زیر توافق دولت کشور متبوعش با ایران و دیگر قدرت‌ها بزند و تحریم‌ها را بازگرداند. کار به همینجا خاتمه نیافت و دولت ترامپ، تحریم‌های جدید و بی سابقه‌ای را نیز علیه ایران وضع کرد. تحریم‌های جدید دولت آمریکا، از این منظر غیرقانونی است که طبق بند ۳۷ برجام، هیچکدام از دولت‌های متعهد ۱+۵ نمی‌توانند بدون هماهنگی با دیگر اعضا، تحریمی جدید وضع کنند و دولت قبلی آمریکا زیر این تعهد امضا کرده است. در حال حاضر، تحریم‌هایی که علیه کشورمان وجود دارد، هیچ کدام از نظر حقوقی قانونی نیستند و صرفاً تحریم‌های یک کشور علیه کشور دیگر است، اما از آنجایی که آمریکا بزرگترین اقتصاد دنیاست، طرف‌های اقتصادی دیگر، ترجیح می‌دهند مورد جریمه و تنبیه دولت آمریکا قرار نگیرند و از این رو، از تحریم‌ها تبعیت می‌کنند. درحالی که پیشینه تاریخی اعمال تحریم علیه کشورها را می‌توان در قبل از تأسیس سازمان ملل متحد جستجو کرد، هدف ماده ۴۱ منشور از اتخاذ اقدامات غیرقهری، اعمال فشار بر دولت ناقض صلح و امنیت بین‌المللی برای تغییر رفتار، کاهش توانایی نظامی، سیاسی، اقتصادی، محدودکردن ارتباطات بین‌المللی و انزوای آن می‌باشد. سازمان ملل متحد در طول حیات نزدیک به ۷۵ سال خود، تا قبل از پایان جنگ سرد فقط علیه رودزیای جنوبی در ۱۹۶۶ و آفریقای جنوبی در ۱۹۷۷ اعمال تحریم کرد؛ ولیکن در دهه نود و پس از آن بارها و بارها شورای امنیت علیه دولت‌ها با صدور قطعنامه با اشکال و در قالب‌های مختلف به این ابزار متوسل شده‌است. سازمان‌های منطقه‌ای نیز در این زمینه از ملل متحد اقتباس کرده‌اند. همچنین تحریم‌های یکجانبه عمدتاً از طرف ایالات متحده آمریکا به ابزاری برای سیاست خارجی آن دولت بدل شده‌است (بیرچ^۱، ۲۰۱۰).

تحریم‌های ایران به منظور جلوگیری از تولید سلاح هسته‌ای

قدرت‌های دنیا با ادعای انگیزه توقف در پیشرفت برنامه اتمی ایران تحریم‌هایی علیه ایران شکل دادند. به گفته کارشناسان، این تحریم‌ها روی برنامه اتمی ایران تأثیرگذار نبوده‌است، بلکه تأثیرات منفی روی اقتصاد ایران گذاشته‌است (هاشمی، ۱۳۹۷).

این تحریم‌ها در زمینه‌های اقتصادی، علمی، سیاسی، فروش سلاح و مهمات می‌باشد.^{۱۰} از جمله تأثیرگذارترین این تحریم‌ها می‌توان به تحریم صادرات نفت ایران و بانک مرکزی ایران اشاره کرد که اقتصاد تک‌محصولی ایران نفت و نقش بانک مرکزی ایران در وصول درآمد سهل حاصل از فروش نفت ایران به کشورهای جهان را هدف گرفته‌است. با توجه به تحریم هردو بخش نامبرده، اقتصاد ایران دچار مشکل جدی شده‌است. ایالات متحده پیش از سال ۲۰۰۷ مدت‌ها بود که صادرات دارو، مواد غذایی و محصولات کشاورزی به ایران را از لیست تحریم‌ها خارج کرده بود. از این رو سیگار در فهرست تحریم‌ها قرار نداشت. طی گزارشی در سال ۲۰۰۷ ایران سومین مصرف‌کننده سیگار آمریکایی در دنیا بوده‌است و سال ۲۰۰۵ اداره آمار آمریکا اعلام کرد که ۱۰۰ میلیون دلار از کالاهای صادراتی به ایران سیگار بوده‌است (قاسمی، ۱۳۹۹).

^۱.Birch

از لحاظ تعداد کشورهای فرستنده، تحریم را به دو نوع تقسیم‌بندی می‌کنند:

- تحریم یک‌جانبه: تحریمی است که فقط از طرف یک کشور علیه کشور دیگر وضع می‌گردد. از دیدگاه تاریخی، این نوع تحریم دارای پیشینه‌ای ضعیف در دستیابی به اهداف امنیت ملی و دیگر خواست‌های سیاست خارجی می‌باشد.
- تحریم چندجانبه: تحریمی که در اعمال آن بیش‌تر از یک کشور سهیم است. در مقایسه با تحریم یک‌جانبه، تحریم چندجانبه، بار مالی و تجاری شدیدی را به کشور هدف برای تغییر سیاست مورد اعتراض وارد می‌سازد. چراکه کشور هدف امکان یافتن جانشین برای کم‌کردن زیان اقتصادی را ندارد. همچنین بخش بزرگی از تولید ناخالص ملی این کشور به واسطه نیاز به مراودات تجاری و سرمایه‌گذاری بین‌المللی تحت تأثیر تحریم واقع خواهد شد.

تحریم بانک‌ها و آثار آن در اقتصاد

سیستم بانکی در ایران پس از انقلاب اسلامی به عنوان بازوی دولت به شمار می‌رود. به خصوص در اجرای برنامه‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، بخش بزرگی از موفقیت این برنامه‌ها متأثر از میزان توانمندی نظام بانکی است که با تحریم بانک‌ها این توانمندی مورد هدف قرار گرفته است شاید دوران کنونی برای فعالان اقتصادی تجربه‌ای بس ناگوار باشد؛ چرا که رونق سرمایه‌گذاری و تولید این بخش بیش از هر چیز نیازمند فضای امن و باثبات است. تحریم اقتصادی و تحریم بانک‌ها، ریسک‌های کشوری و هزینه‌های تحمیل شده را افزایش می‌دهد. اعمال تحریم‌های متوالی در حوزه‌های مختلف، امنیت و آرامش را از اقتصاد کشور سلب می‌نماید و زمینه را برای خروج سرمایه‌ها از کشور فراهم می‌سازد. در میان تحریم‌هایی که از سالیان گذشته فضای اقتصاد را ملتهب نموده، تحریم بانک‌ها بیش از دیگر تحریم‌ها فعالیت‌های اقتصادی و بالاخص فعالیت بخش خصوصی را تحت شعاع قرار می‌دهد (امیری، الفت، فیضی و صالی ابرقویی 1397).

پیشنهاداتی جهت کاهش اثرات تحریم بر اقتصاد و سیستم بانکی کشور

اکنون با توجه به نهایی شدن تحریم تعدادی از بانک‌ها، راهکارهای زیر بتواند تا حدودی اثرات آن را بر اقتصاد و سیستم بانکی کمرنگ نماید:

۱- افزایش نقش بانک‌های خصوصی در اقتصاد

در شرایط تحریم، بانک‌های خصوصی تحت فشار و محدودیت‌های کمتری نسبت به بانک‌های دولتی (قرار گیرند. پس تقویت نقش این بانک‌ها به خصوص در عرصه فعالیت‌های ارزی و بین‌المللی بتواند تا حدودی از مشکلات تعاملات بانکی بین‌المللی بکاهد (ایشاک^۱ و همکاران، 2018).

۲- افزایش کیفیت خدمات بانکی

اهمیت این موضوع، در آن است که بعد از رفع تحریم، سیستم بانکی با سرعت بیشتری بتواند فعالیت گذشته خود در عرصه عملیات بانکی بین‌المللی را از سر گرفته و خود را با شرایط روز تطبیق دهد (ژائو^۲ و همکاران، 2011).

¹ Ishak

² Zhou

3- مدیریت ذخایر ارزی

در حال حاضر تعدادی از بانک‌های ایرانی تنها در معاملات دلاری و برخی دیگر از بانک‌ها در معاملات به دلار و یورو تحریم شده‌اند، لذا بانک‌های تحریم شده می‌بایست تغییرات لازم را در ترکیب ارزی ذخایر خود ایجاد کنند و سبد جدیدی از اسعار عمده را برگزینند. (شاه حسینی و همکاران، 2015).

4- ایجاد و تقویت صرافی‌ها

با افزایش تحریم‌ها سیستم بانکی دیگر از امنیت کافی جهت مبادلات ارزی برخوردار نخواهد بود؛ پس ایجاد و تقویت صرافی‌ها می‌تواند در بالا بردن سطح امنیت و سرعت مبادلات پولی نقش موثری را ایفا نماید (چینومونا¹، 2016).

5- کاهش نرخ کارمزد و پیش پرداخت

با در نظر گرفتن کارمزد و پیش پرداخت کمتر برای تسهیلات ارزی می‌توان از فرار سرمایه‌ها از سیستم بانکی جلوگیری کرد، در ضمن رویکرد فوق‌الذکر می‌تواند تا حدودی از تبعات حاصل از تحریم روی سیستم تولید کشور نیز جلوگیری نماید (ابراهیم زاده و همکاران، 1397).

پیشینه پژوهش:

رهاک² (2020) در مطالعه‌ای به بررسی ارزیابی و تقویت تاب‌آوری سازمانی در یک سیستم زیرساخت حیاتی: مطالعه موردی جمهوری اسلوواکی، پرداخت. ماهیت این روش در تعریف عواملی است که انعطاف‌پذیری سازمانی و فرآیند ارزیابی و تقویت مقاومت سازمانی را تعیین می‌کنند. بنابراین، این روش اجازه می‌دهد تا نقاط ضعف شناسایی شوند و کمی‌سازی بعدی تأثیرات مثبت که عوامل فردی را در انعطاف‌پذیری سازمانی تقویت می‌کنند. مزیت استفاده از این روش به حداقل رساندن ریسک و تأثیر نامطلوب متعاقب آن بر جامعه از شکستن یا شکست سیستم زیرساخت بحرانی است. این مقاله همچنین به دستیابی به هدف توسعه پایدار سازمان ملل 9 یعنی ساخت زیرساخت تاب‌آوری کمک می‌کند. روش ASOR یعنی کمک به توسعه کیفیت، قابل‌اطمینان، پایدار و انعطاف‌پذیر، از جمله زیرساخت منطقه‌ای و ترانس. در نهایت، این مقاله نتایج کاربرد عملی این روش در یک نهاد زیرساخت حیاتی در جمهوری اسلوواکی را ارائه می‌دهد. پرایاگ، اوزان و وریس (2020) به بررسی این مساله می‌پردازد که چگونه چهار مولفه (خودکارآمدی، امید، خوش بینی و انعطاف‌پذیری روانی) بر انعطاف‌پذیری سازمانی در محیط پس از زلزله تأثیر می‌گذارند. با استفاده از یک رویکرد مطالعه موردی و مصاحبه‌های عمیق با صاحبان کسب‌وکار کوچک گردشگری و مدیران، نیوزلند، دریافتیم که مکانیزم‌های مقابله متمرکز بر مساله و احساسات شرکت‌کنندگان را قادر می‌سازد تا انعطاف‌پذیری سازمانی ایجاد کنند. برای مثال، خوش بینی واقع‌گرایانه مالکان و مدیران، استراتژی‌های مقابله با مشکل را تحریک کردند که منجر به آگاهی از تغییرات در محیط کسب‌وکار داخلی و خارجی شد. یافته‌ها برای کسب و کارهای کوچک توریسم نیز پیامدهایی دارند، چرا که پس از وقوع فجایع بزرگ، فرآیند بازیابی را هدایت می‌کنند.

¹Chinomona²Rehak

هدف کلی پژوهش حاضر تبیین و طراحی مدل تصویر ذهنی برند از دیدگاه خبرگان است. پژوهش حاضر در چارچوب رویکرد کیفی و با بکارگیری روش داده بنیاد¹ صورت گرفته است. در دل این روش از رهیافت سیستماتیک (رویکرد استراوسی) برای دستیابی به الگوی پارادایمی استفاده شده است. پژوهش حاضر کاربردی است.

جامعه و نمونه آماری بخش کیفی

جامعه مرحله کیفی کلیه مدیران و متخصصان بانک توسعه صادرات ایران در سال 1399 بود. به عبارتی جامعه آماری شامل کلیه مدیران و متخصصان که شامل (مدیران، معاون مدیران، رئیس شعب) بود که به روش هدفمند گلوله برفی از آنها نمونه گیری شده است. تعداد نمونه 21 نفر بوده است.

جامعه و نمونه آماری بخش کمی

جامعه آماری شامل کلیه کارکنان بانک توسعه صادرات ایران در سال 1399 بود که از میان آنها تعداد مطلوب 250 نفر بر اساس فرمول کوکران به عنوان نمونه انتخاب شد. روش نمونه گیری تصادفی طبقه ای بود.

سؤال پژوهش

اعتبار سنجی الگوی تاب آوری سازمانی در شبکه بانکداری در شرایط تحریم، چگونه است؟
ضرایب همبستگی بین عوامل مؤثر بر تاب آوری سازمانی با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون بدست خواهد آمد.

جدول ۱ ضرایب همبستگی بین عوامل مؤثر بر تاب آوری سازمانی

راهبردها و تعاملات	شرایط مداخله گر	شرایط علی	عوامل زمینه ای	
				شرایط علی
			0/319**	
		0/229**	0/701**	شرایط مداخله گر
	0/659**	0/449**	0/754**	راهبردها و تعاملات
0/643**	0/402**	0/756**	0/494**	تاب آوری سازمانی

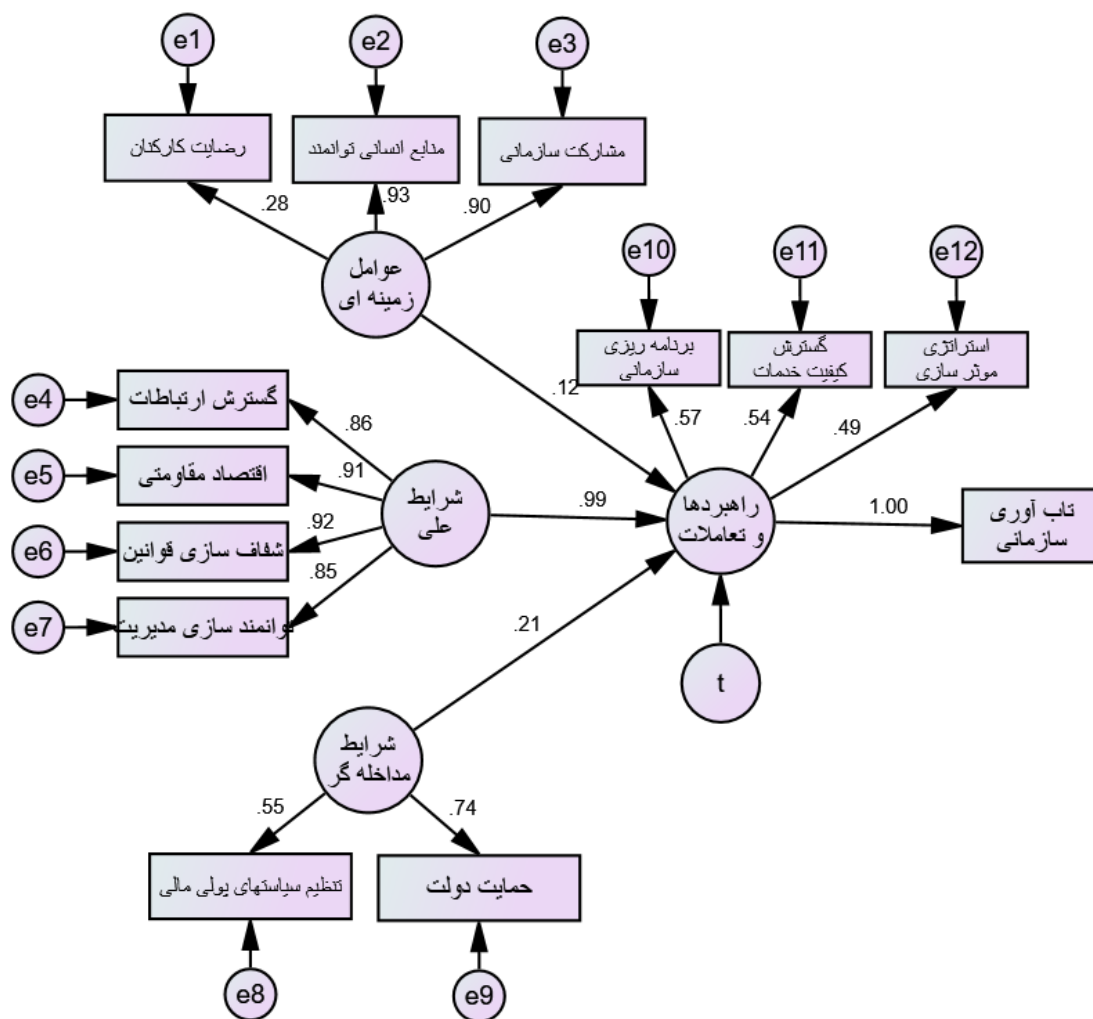
** معنی داری در سطح 0/01

در جدول 1 ضرایب همبستگی بین عوامل مؤثر بر تاب آوری سازمانی نشان داده شده است. می توان مشاهده نمود که ضرایب همبستگی بین عوامل زمینه ای، شرایط علی، شرایط مداخله گر و راهبردها و تعاملات با

¹ Ground theory

تاب‌آوری سازمانی به ترتیب برابر $0/494$ ، $0/756$ ، $0/402$ و $0/643$ بوده و در سطح $P < 0/01$ معنی‌دار می‌باشند، بنابراین می‌توان نتیجه گرفت بین عوامل مؤثر بر تاب‌آوری سازمانی رابطه مستقیم و معنی‌داری وجود دارد.

حال با استفاده از تحلیل معادلات ساختاری به بررسی مدل مناسب اعتبار سنجی الگوی تاب‌آوری سازمانی در شبکه بانکداری در شرایط تحریم پرداخته خواهد شد.

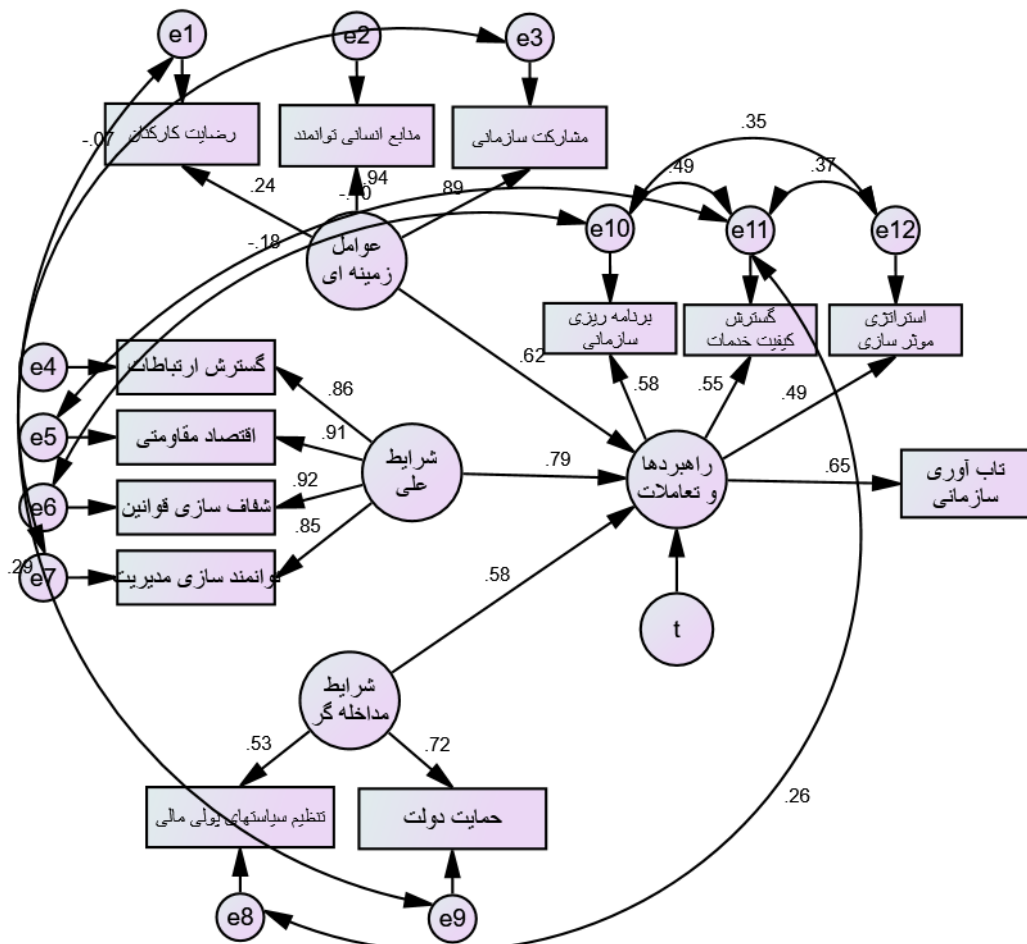

شکل ۱ مدل ساختاری اولیه بر اساس مفاهیم پژوهش با برآورد ضرایب استاندارد

جدول ۲ شاخص‌های برازش مدل ساختاری اولیه بر اساس مفاهیم پژوهش

شاخص	TLI	IFI	NFI	CFI	GFI	AGFI	RMR	CMIN/df	RMSEA
مقدار قابل قبول	0/90	0/90	0/90	0/90	0/90	≥0/90	-	< 3	0/08
مقدار بدست آمده	0/69	0/75	0/73	0/75	0/64	0/49	0/876	13/583	0/225
وضعیت	رد	رد	رد	رد	رد	رد	-	رد	رد

شکل 1 مدل ساختاری اولیه بر اساس مفاهیم پژوهش را با برآورد ضرایب استاندارد و جدول 2 مقادیر بدست آمده شاخص‌های برازش مدل را نشان می‌دهد. اگر چه ضرایب بدست آمده بین متغیرها در مدل اولیه نسبتاً مطلوب و معنی‌دار به نظر می‌رسند اما مشاهده می‌شود مقادیر بدست آمده برای همه شاخص‌های برازش، صلاحیت مدل را تایید نمی‌کنند که در اینصورت لازم است تغییرات مورد نیاز برای اصلاح و برازش مطلوب مدل را بدون آنکه بر مفهوم اصلی مدل و روابط بین متغیرها خللی وارد آید، اعمال کرد.

شکل ۲ مدل ساختاری اصلاح شده بر اساس مفاهیم پژوهش با برآورد ضرایب استاندارد

جدول ۳ شاخص‌های برازش مدل ساختاری بر اساس مدل مفهومی پژوهش

شاخص	TLI	IFI	NFI	CFI	GFI	AGFI	RMR	CMIN/df	RMSEA
مقدار قابل قبول مقدار بدست آمده	$\geq 0/90$	$\geq 0/90$	$\geq 0/90$	$\geq 0/90$	$\geq 0/90$	$\geq 0/90$	-	< 3	$< 0/08$
وضعیت	عدم رد	عدم رد	عدم رد	عدم رد	عدم رد	رد	-	عدم رد	عدم رد

شکل 2 مدل ساختاری بر اساس مفاهیم پژوهش با برآورد ضرایب استاندارد و میزان همبستگی اشتراکی یا چندگانه بین متغیرهای ملاک و مستقل را نشان می‌دهد. با توجه به جدول 3 کلیه شاخص‌های مورد بررسی به منظور ارزیابی برازش مدل ساختاری اصلاح شده پژوهش مورد پذیرش قرار گرفته‌اند. با توجه به این مطلب می‌توان بیان نمود که برازش این مدل تایید شده است. همانطور که در جدول 3 مشاهده می‌شود مقدار TLI برابر 0/93 بدست آمده و بیشتر از معیار 0/90 می‌باشد که این بدین معنی است که مقدار ضرایب همبستگی بین متغیرها در مدل در سطح بالایی ارزیابی می‌شود. مقدار شاخص IFI برابر 0/91 بوده و بیشتر از حد معین 0/90 می‌باشد که مقایسه مدل حاضر با مدل استقلال را نشان می‌دهد که در سطح مطلوبی قرار دارد. مقدار شاخص بنتلر و بونت یا NFI برابر 0/90 بدست آمده است که برابر حد معین 0/90 می‌باشد و نشان از معناداری و نیکویی برازش مناسب در تحلیل ساختار کوواریانس دارد. همچنین مقدار شاخص CFI برابر 0/91 محاسبه شده و این شاخص نیز بیشتر از حد معین 0/90 می‌باشد، بدین معنی که همبستگی بالایی بین متغیرهای مدل ساختاری پژوهش وجود دارد. همچنین برای دو شاخص نیکویی برازش GFI و نیکویی برازش اصلاح شده AGFI به ترتیب مقادیر 0/95 و 0/89 بدست آمده است که شاخص GFI بیشتر از حد معین 0/90 می‌باشند و مناسب بودن مدل را تایید می‌کنند. مقدار بدست آمده برای شاخص RMR برابر 21/349 بوده که در مقایسه با مقدار همین شاخص در مدل اولیه مقداری کاهش یافته است و این بیان می‌کند ریشه دوم میانگین مربعات باقیمانده در مدل اصلاح شده کمتر از مدل اولیه می‌باشد. مقدار کای دو بر درجه آزادی برابر 1/878 محاسبه شده است که استاندارد این شاخص مقدار 3 و کمتر از آن می‌باشد، این به آن معنی است که مدل مورد نظر هماهنگ با الگوی همپراشی بین متغیرهای مشاهده شده است. در نهایت ریشه میانگین مجذورات تقریب یا همان RMSEA برابر با مقدار 0/067 محاسبه شده است که کمتر از معیار 0/08 می‌باشد و بنابراین می‌توان بیان نمود که برازش مدل تحلیل ساختاری پژوهش حاضر به طور کلی در سطح مناسبی ارزیابی می‌شود. پس از برازش و تأیید مدل ساختاری بین متغیرهای پژوهش می‌توان سوال پژوهش را پاسخ داد.

جدول 4 اثرات مستقیم، غیرمستقیم و کل استاندارد عوامل موثر بر تاب‌آوری سازمانی

معنی‌داری	اثر کل استاندارد	اثر غیرمستقیم	اثر مستقیم	متغیر وابسته	متغیر مستقل
0/01	0/62	-	0/62	راهبردها و تعاملات	عوامل زمینه‌ای
<					
0/01	0/79	-	0/79	راهبردها و تعاملات	شرایط علی
<					
0/01	0/58	-	0/58	راهبردها و تعاملات	شرایط مداخله‌گر
<					
0/01	0/40	0/40	-	تاب‌آوری سازمانی	عوامل زمینه‌ای
<					
0/01	0/51	0/51	-	تاب‌آوری سازمانی	شرایط علی
<					
0/01	0/38	0/38	-	تاب‌آوری سازمانی	شرایط مداخله‌گر
<					
0/01	0/65	-	0/65	تاب‌آوری سازمانی	راهبردها و تعاملات
<					

با توجه به جدول 4 مقادیر اثر کل عوامل زمینه‌ای، شرایط علی، شرایط مداخله‌گر و راهبردها و تعاملات بر تاب‌آوری سازمانی به ترتیب برابر 0/40، 0/51، 0/38 و 0/65 بوده که در سطح خطای $P < 0/01$ معنی‌دار می‌باشند.

نتیجه‌گیری:

این نتایج با یافته‌های رهاک (2020) و پرایاگ، اوزان و وریس (2020) همخوانی دارد. رهاک (2020) در مطالعه‌ای به بررسی ارزیابی و تقویت تاب‌آوری سازمانی در یک سیستم زیرساخت حیاتی: مطالعه موردی جمهوری اسلوواکی، پرداخت. این مقاله همچنین به دستیابی به هدف توسعه پایدار سازمان ملل 9 یعنی ساخت زیرساخت تاب‌آوری کمک می‌کند. روش ASOR یعنی کمک به توسعه کیفیت، قابل اطمینان، پایدار و انعطاف‌پذیر، از جمله زیرساخت منطقه‌ای و ترانس. در نهایت، این مقاله نتایج کاربرد عملی این روش در یک نهاد زیرساخت حیاتی در جمهوری اسلوواکی را ارائه می‌دهد. در پژوهشی دیگر پرایاگ، اوزان و وریس (2020) به بررسی سرمایه روانشناختی، مکانیسم‌های مقابله و تاب‌آوری سازمانی، پرداختند. این مطالعه به بررسی این مساله پرداختند که چگونه چهار مولفه (خودکارآمدی، امید، خوش بینی و انعطاف‌پذیری روانی) بر انعطاف‌پذیری سازمانی در محیط پس از زلزله تاثیر می‌گذارند. با استفاده از یک رویکرد مطالعه موردی و مصاحبه‌های عمیق با صاحبان کسب‌وکار کوچک گردشگری و مدیران، نیوزلند، دریافتیم که مکانیسم‌های مقابله متمرکز بر مساله و احساسات شرکت کنندگان را قادر می‌سازد تا انعطاف‌پذیری سازمانی ایجاد کنند. برای مثال، خوش بینی واقع‌گرایانه مالکان و مدیران، استراتژی‌های مقابله با مشکل را تحریک کردند که منجر به

آگاهی از تغییرات در محیط کسب و کار داخلی و خارجی شد. یافته‌ها برای کسب و کاره‌ای کوچک توریسم نیز پیامدهایی دارند، چرا که پس از وقوع فجایع بزرگ، فرآیند بازیابی را هدایت می‌کنند.

پیشنهاد کاربردی سؤال

بر اساس یافته‌های به دست آمده از تحلیل این سؤال پیشنهاد می‌شود، بانک‌های توسعه صادرات از مدل به دست آمده در این مطالعه برای کاهش مشکلات ناشی از تحریم‌ها و افزایش تاب‌آوری استفاده کنند. برای این اساس راهکارهای زیر مطرح می‌شود:

- برنامه ریزی در سرمایه‌گذاری و سرمایه‌ها و اندوخته‌های بانکی
 - تعیین هزینه‌ها و برنامه ریزی برای کاهش آن در شرایط تحریم
 - توجه به کفایت سرمایه‌گذاری با توجه به شرایط ناشی از تحریم‌ها
 - توجه به نرخ تورم و برنامه ریزی فعالیت‌های سازمانی و بانکی بر اساس نرخ تورم
- مدیریت مناسب مطالبات، مدیریت مناسب سرمایه و مدیریت ریسک بهینه

منابع:

- ابراهیمی، سید عباس، فیض، داود، چیت کران، حسین (1396). تحلیل جامع عوامل موثر بر تاب‌آوری سازمانی در صنایع کوچک و متوسط. پژوهش‌های مدیریت منابع انسانی، پاییز 1396، دوره 7، شماره 3.
- ابریشمی، حمید، ماجدی، وحید، سبحانی، حسن، آقاولی، اکرم (1399). بررسی تاب‌آوری نظام بانکی با تمرکز بر رفتار مصرف‌کنندگان تسهیلات و شاخصهای سلامت بانکی. نشریه مطالعات رفتار مصرف‌کننده، دوره 7، شماره 2، صفحه 198-172.
- امیری، مقصود، الفت، لعیا، فیضی، کامران، صالحی ابرقویی، محمد علی (1397). طراحی مدلی برای تاب‌آوری سازمانی، مدیریت بهره‌وری، سال یازدهم، شماره 44.
- هاتفی، محمد علی (2010). مدلی کاربردی در انتخاب تامین‌کننده خرید (مطالعه‌ای در یک پژوهشگاه تحقیقاتی). دوره 19، شماره 58، صفحه 171-189.
- رسولی، رضا (1397). طراحی و تبیین مدل مدیریت استراتژیک منابع انسانی بارویکرد سیستم‌های کاری با عملکرد بالا (مطالعه موردی: شرکتهای دانش‌بنیان). دوره 6، شماره 4 (پیاپی 24) صفحه 25-36.
- کاظمی، داود، عندلیب، علیرضا (1395). توسعه ابزار سنجش تاب‌آوری سازمانی شهر در برابر بحران. نشریه علمی - پژوهشی انجمن علمی معماری و شهرسازی ایران. صفحه 77-89.
- هاشمی، سید علی اکبر (1397). طراحی مدل توسعه داشبورد سازمانی با منطق هوش تجاری در سازمان‌های دولتی، دوره 6، شماره 3 (پیاپی 23)، 1397، صفحه 49-64.

- Aghina, W., De Smet, A., Weerda, K., (2016). Resilience: it rhymes with stability. *McKinsey Quart.* 1, 58–69.
- Anand, A., Sharma, R., Coltman, T., 2016. Four steps to realizing business value from digital data streams. *MIS Quart. Exec.* 15 (4), 259–277
- Anderson, J.R., 2015. *Cognitive Psychology and Its Implications*, 8th ed. Worth Publishers, New York, NY.
- Birch, R (2010). Growth Strategies. *Credit onion Journal*, 14, 1-6.
- Jia, R., Reich, B.H., Jia, H.H., 2016. A commentary on “Creating agile organizations through IT: the influence of internal IT service perceptions on IT service quality and IT Resilience”. *J. Strateg. Inform. Syst.* 25 (3), 227–231.
- CHinomona, R. (2016). Brand communication, brand image and brand trust as antecedents of brand loyalty in Gauteng Province of South Africa. *African Journal of Economic and Management Studies*, 7(1), 1-28
- Dua, P., & Kapur, H. (2018). Macro stress testing and resilience assessment of Indian banking. *Journal of Policy Modeling*, 40(2), 452-475.
- Esmailzadeh, Mohammad. Noori, Siamak. Ali Ahmadi, Alireza. Nour Alizadeh, Hamid Reza. Investigating the Impact of Innovation Barriers on the Pattern of Innovation in Renewable Energy Companies. *Modares Journal of Management Research in Iran*. No. 2. 1397. 221.
- Paré, G., Trudel, M.C., Jaana, M., Kitsiou, S (2015). Synthesizing information systems knowledge: a typology of literature reviews. *Inform. Manage.* 52 (2), 183–199.
- Park, Y., El Sawy, O., Fiss, P.C., 2017. The role of business intelligence and communication technologies in organizational Resilience: a configurational approach. *J. Assoc.*
- Pimm, S. L. (1991). *The Balance of Nature?* Chicago: University of Chicago press
- Prayag, G., Ozanne, L. K., & de Vries, H. (2020). Psychological capital, coping mechanisms and organizational resilience: Insights from the 2016 Kaikoura earthquake, New Zealand. *Tourism Management Perspectives*, 34, 100637.
- Rehak, D. (2020). Assessing and strengthening organisational resilience in a critical infrastructure system: Case study of the Slovak Republic. *Safety Science*, 123, 104573.
- Tan, F., Tan, B., Wang, W., Sedera, D., 2017. IT-enabled operational Resilience: an interdependencies perspective. *Inform. Manage.* 54 (3), 292–303.
- Tiwana, A., Konsynski, B., 2010. Complementarities between organizational IT architecture and governance structure. *Inform. Syst. Res.* 21 (2), 288–304.
- Zhou, S., Qiao, Z., Du, Q.Z., Wang, G.A., Fan, W., Yan, X., (2018). Measuring customer Resilience from online reviews using big data text analytics. *J. Manage. Inform. Syst.* 35 (2), 510–539.
- Zhou, Z., Zhang, Q., Su, C. & Zhou, N. (2011). How do brand communities generate brand relationships? Intermediate mechanisms, *Journal of Business Research*, 65(7), 890-895.

Ishak, A. W., & Williams, E. A. (2018). A dynamic model of organizational resilience: adaptive and anchored approaches. *Corporate Communications: An International Journal*, 23(2), 180-196.

Shahoseini, M. A., Nazari, M., & Hashemi, M. S. (2015). Analyzing the marketing strategies of Iranian private banks during the recession of 91 & 92, *Iranian journal of management sciences*, 9(33), 125-145. In Persian